

Anka László:

DÉVAVÁNYA ÉS TÁPIÓSZECSCŐ ELSŐ VILÁGHÁBORÚS IKEREMLEKMŰVEI

ÖSSZEFOGLALÓ: A Nagy Háború során elesett és otthonuktól, szülőföldjüktől távol, tömegsírokban eltemetett katonák áldozatvállalásának kívánt emléket állítani a magyar országgyűlés, amikor elfogadta „a most dúló háborúban a hazáért küzdő hősök emlékének megörökítéséről” szóló 1917. évi VIII. törvénycikket. A törvény arra kötelezte a városokat és községeket, hogy emlékművet állítsanak az elesett honvédeknek, előttük való tisztelgésükkel.

KULCSSZAVAK: hősök emlékünnepe, Hősök Emlékét Megőrző Országos Bizottság, Dévaványa, Tápiószecscő, ikeremlékművek

EMLEKMŰÁLLÍTÁSOK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT HONVÉDEK TISZTELETÉRE

A Habsburgok birodalmában 1868-tól létezett sorkötelezettség, és a véderőtörvények következtében a felnőtt férfi lakosság jelentős arányban teljesített katonai szolgálatot a közös hadsereg, a magyar királyi Honvédség vagy a Landwehr valamelyik alakulatánál.

Az első világháború hadjáratai folyamán az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregeinek katonái az albán, montenegrói, olasz, orosz, román és szerb frontokon harcoltak, néhány alakulat legénysége eljutott a Közel-Keletre is. A császári és királyi hadiflotta tengerészei az Adria-tengeren zajló küzdelmekből vették ki a részüket a brit, francia és olasz haditengerészettel szemben.¹

Az évek során Magyarország teljes lakosságának egyhatod része – körülbelül 3,8 millió férfi – kapott behívót katonai szolgálatra.² Arra azonban az osztrák–magyar katonai és politikai vezetés nem számított, hogy milyen nagyarányú vérvesztéset okoznak a csatározások. Az évek során a behívottak (21–42. életév közöttiek) korhatárát is kiterjesztették (18–50 éves korra).³ A háború végéig 530⁴–661⁵ ezer ember veszett oda a Szent István-i Magyarországról. Ugyanennyi megsebesült vagy hadifogságba került, vagyis a hadba vonult férfiak fele nem tért vissza a frontról 1918 őszéig, vagy ha igen, sebesülten érkezett haza. A társadalom még kevésbé tudott belenyugodni ebbe a helyzetbe, mint az országot vezető politikusok és hadvezérek.

A harcokban elesetteknek emléket állító 1917. évi VIII. törvénycikk így fogalmaz: „Mindazok, akik a most dúló háborúban a hadra kelt sereg kötelékében híven teljesítették

¹ Az egyes hadszínterekről, amelyeken a Monarchia seregeinek harcolni kellett lásd Romsics Ignác (főszerk.): Magyarország az első világháborúban. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum – Kossuth Kiadó, Budapest, 2010.

² Julier Ferenc: 1914–1918. A világháború magyar szemmel. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1933, 297–298.

³ Julier: i. m. 296.

⁴ Romsics: i. m. 131.

⁵ Julier: i. m. 297.

kötelességeiket, a nemzet osztatlan, hálás elismerésére váltak érdemesekké. Őrizze meg a késő utókor hálás kegyelettel azok áldott emlékezetét, akik életükkel adóztak a veszélyben forgó haza védelmében. Minden község (város) anyagi erejének megfelelő, méltó emléken örökíti meg mindazoknak nevét, akik lakói közül a most dúló háborúban a hazáért életüket áldozták fel.”⁶ Végrehajtásával a belügyminisztert bízták meg, aki ki is adta az 1917. évi 7283. számú körrendeletét e tárgykorban.⁷

A törvényt a Horthy-korban két újabb jogszabály követte gróf Csáky Károly altábornagy, honvédelmi miniszter előterjesztése következtében. A tábornok 1924 januárjában nyújtotta be a javaslatát, amit a véderő- és a közjogi bizottság együttes ülésen márciusban véleményezett, majd a Nemzetgyűlés április folyamán elfogadott. Ez volt „az 1914/1918. évi világháború hősi halottai emlékének megünnepléséről” szóló 1924. évi XIV. törvény, amely május utolsó vasárnapját *hősök emlékünnepe* néven nemzeti ünnepi rangra emelte. A mindössze két szakaszos artikulus a következőket mondta ki: „A magyar nemzet mélyeséges szeretettel, magasztaló elismeréssel és hálával emlékezik meg azokról a hős fiairól, akik az 1914/1918. évi világháború alatt a hazáért vívott súlyos küzdelmekben a magyar nemzetnek dicsőséget és hírnevet szerezve életüket feláldozták. A nemzet soha el nem múló hálája és elismerése jeléül, az élő és jövő nemzedékek örök okulására és hősi halottaink dicsőségére minden esztendő május hónapjának utolsó vasárnapját nemzeti ünneppé avatja. Ezt az ünnepnapot – mint a »Hősök emlékünnepe« – a magyar nemzet mindenkor a hősi halottak emlékének szenteli.”⁸

A törvénytervezet indokolásában a honvédelmi miniszter a következőkkel érvelt: „A »Hősök emlékünnepe« azokat a magyar katonákat kívánja megünnepelni, azoknak az emléket kívánja a jövő számára megörökíteni, akiknek hősie batorsága tette lehetővé és eredményezte a magyar csapatok által példátlanul álló halálmegvetéssel megvívott diadalmas harcok egész sorozatát; azokat a hősokeket, akiknek neve – azokat a csapatokat, amelyeknek haditettei aranybetűkkel vannak megörökítve a történelem véres lapjain és napnál fényesebben ragyogják be a dicsőség fénysugaraival a múltat és a jövőt. Ennek a napnak a rendeltetése lenne, hogy azon az állam és társadalom szerveinek célszerű együttműködésével a nemzet a hősök emlékének adózzék.”⁹

Már 1915-ben megkezdte működését a Hősök Emlékét Megörökítő Országos Bizottság (HEMOB), amely ekkoriban inkább volt a háború mellett agitáló propagandaszervezet, de a Horthy-kor első éveiben már az emlékművek művészi kivitelezését volt hivatva ellenőrizni. A bizottság azonban 1924-ben feloszlott, emiatt Rakovszky Iván belügyminiszter júliusban a 124 669. számú belügyminiszteri körrendelettel szabályozta ideiglenesen az emlékműállítás kérdését.¹⁰ Végül az 1917-es és 1924-es törvényeket „a hősök emlékének megörökítése körül követendő eljárásról” szóló 247.000/1924. számú belügyminiszteri körrendelet¹¹ egészítette ki, amely alapján a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a belügyminiszter képviselőjével kiegészülő illetékes bizottsághoz lehet világháborús emlékmű pályázati anyagokat benyújtani elbírálás érdekében. (Az ezredforduló idején a magyar országgyűlés újabb törvényt fogadott el ebben a témakörben. Így született meg az 1924. évi XIV. törvény

⁶ Magyar Törvénytár, 1917. évi törvénycikkek. Franklin, Budapest, 1918, 25.

⁷ Magyarországi Rendeletek Tára. 1917. I. Pest, Budapest, 1917, 642–643.

⁸ Magyar Törvénytár, 1924. évi törvénycikkek. Franklin, Budapest, 1925, 166–167.

⁹ Uo. 167.

¹⁰ Magyarországi Rendeletek Tára. 1924. Pesti, Budapest, 1925, 418.

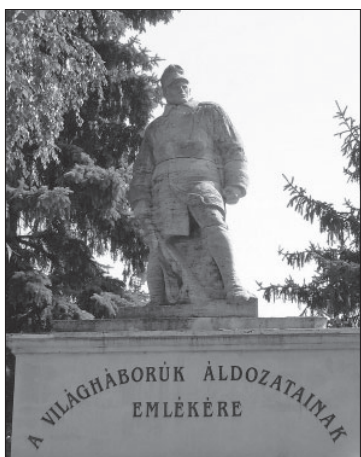
¹¹ Uo. 523–525.

szellemiségéhez hasonló, „a magyar hősök emlékének megőrkítéséről és a Magyar Hősök Emlékünnepéről” szóló 2001. évi LXIII. törvény.¹² E szerint május utolsó vasárnapja ismét ünnepnappá lépett elő, de ez már nem az első világháborúban elesettek emlékét volt hivatva megőrkíteni, hanem mindazokét, akik a honfoglalás óta vérüket áldozták azért, hogy a magyar állam és a magyar nemzet fennmaradjon.)

A Horthy-kor folyamán mintegy ezeregszáz emlékművet emeltek Magyarországon, a második világháború után pedig körülbelül újabb kilencszázat. A közel kétezzer emlékmű egynegyede szobor.¹³

A két világháború közötti korszak falusi jegyzőinek többsége úgynevezett közigazgatási tanfolyamot végzett, és az itt nyert tudásra alapozva futották be pályájukat. Munkájuk megsegítésére adták ki az 1920-as évek közepétől minden évben a *Községi jegyzők zsebnaptára...* című kiadványsorozatot, amelyben röviden összefoglalták a legfrissebb és a falvak közéletének irányításához elengedhetetlenül szükséges információkat, a legújabb jogszabályok tartalmát, gyakorlati útmutatóját. Itt szerepelt az is, hogy a (korábban bemutatott) jogszabályok mentén hogyan és hol lehet első világháborús emlékműre pályázni, milyen dokumentumokat kell a bírálóbizottságnak betérjeszteni, annak milyen eljárást kell lefolytatnia. A részletes útmutatás egészen addig elment, hogy az emlékmű leleplezési ünnepségére milyen hivatalos személyeknek kell meghívót küldeni és a programot hogyan kell összeállítani.¹⁴

A DÉVAVÁNYAI EMLÉKMŰ

Dévaványa lakossága 1925-ben állított fel első világháborús emlékművet a település főterén. Talapzatára ötszáztizethét helybeli férfi nevét vésték fel, akik életüket veszítették a harcokban.¹⁵ Hogy ezt követően milyen módon emlékeztek meg elesettjeikről a helyiek, arról a

¹² 2001. évi LXIII. törvény a magyar hősök emlékének megőrkítéséről és a Magyar Hősök Emlékünnepéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0100063.TV> (Letöltés időpontja: 2018. 06. 26.)

¹³ Kovács Ákos: Emeljünk emlékszobrot hőseinknek! In: Uő (szerk.): Monumentumok az első háborúból. Corvina, Budapest, 1991, 110–111., 125.

¹⁴ A részleteket lásd Várkonyi István: Községi jegyzők zsebnaptára az 1927. évre. Hegedűs, Budapest, é. n., 169–171.

¹⁵ Gaál József (szerk.): Dévaványa Nagyközség története. Dévaványa, 1971, 8., 63., 149.

Magyar Vidék és a Dévaványai Hírlap 1930-as, 1940-es évekbeli lapszámaiból tájékozódhat az utókor. Hogy az 1920-as évek második felében is tartottak-e megemlékezéseket, arra vonatkozóan nem rendelkezünk írott forrásokkal.

„A hősök vasárnapja emlékünnepe annak a tengernyi ifjú életfeláldozásának, akik drága, szent magvetés voltak, akiknek elhullott vércseppjei a legfelsőbb kitüntetés emlékére a haza rongyos kabátján, amiért ilyen lélekkel nevelte őket. Hálás szívvel hajtjuk meg az emlékezés zászlaját előttük, imádságba foglaljuk nevüket. Közülünk a legjobbak voltak ők, hiszen a gazda is a legszebb buzáját használja magvetésre. Oh, mi szép volt az ő áldozatuk!”¹⁶ – idézte fel egy dévaványai cikkíró a helyi hősök emlékét 1932-ben, amikortól nyomon követhetők a megemlékező rendezvények.

Az 1930-as évek helyi sajtójában fellelt források tükrében, amelyek leírták, hogy a dévaványai előljáróság mi módon tartotta meg a hősök emlékünnepét, azt mondhatjuk, hogy szó szerint betartották a *Községi jegyzék zsebnaptárában* foglaltakat. Íme, az 1932-es ünnepi terv összeállítása: „A világháborúban hősi halált haltak emlékének megünneplésére minden év május havának utolsó vasárnapja van megjelölve. Hősi halottainkról megemlékezendő f. hó 29-én délelőtt 11 órakor a »Hősök szobra« előtt ünnepélyt rendezünk, amelynek programja a következő: 1. Felvonulás. 2. Hiszekegy, énekli az Iparos dalárda. 3. Ünnepi beszéd, tartja Pápay Lajos rkath. esperes plébános. 4. Hadirokkantak jelvény kiosztása. 5. Nem, nem soha!, énekli az Iparos dalárda. 6. Kegyeleti staféta beérkezése, illetve indítása. 7. Koszorúk elhelyezése. 8. Hymnus, énekli a közönség. 9. Leventék és cserkészek díszfelvonulása a hadirokkantak és a közönség előtt. Felkérjük a meghívottakat, hogy az ünnepélyt megelőzőleg a templomokban tartandó Istentiszteleteken, valamint az ünnepélyen testületileg megjelenni szíveskedjenek. Az Egyesületeket zászlók alatti felvonulásra kérjük (nemzeti vagy egyleti zászló, fekete szallaggal).”¹⁷

Tóth Lajos, a Vitézi Rend helyi tagja, *Testvérek vannak eltemetve* címmel verset is írt a hősök napja alkalmából 1934-ben, amelyet a helyi sajtó is leközzölt:

„Az urali nagy rengetegben,
Ott nyugszanak a 'magyar kertben'
Fakeresztjeik egész erdő,
Száz-száz mementó, sohase felejtő!
A fejfájukon cirill betűk,
De János, István, meg Pál a nevük.

Már akkor felverte dombjukat a gyom,
Ma a kereszt sem áll a sírokon.
Pedig amott el, messze, messze,
Testvérek vannak eltemetve, –

Kidőlt fejfákon cirill betűk,
De István, János, Pál volt a nevük.”¹⁸

Az 1937-es hősök emlékünnepeéről tájékoztató cikkéből értesülhetünk arról, hogy létezett a faluban *Hősök ligete* is. Ilyen parkot akkoriban országsszerte létesítettek a falvakban, és az volt a szokás, hogy annyi emlékfát ültettek bele, ahány helybeli katona meghalt a harcok

¹⁶ Magyar Vidék, 1932. május 29., 1.

¹⁷ Uo. 4.

¹⁸ Dévaványai Hírlap, 1934. május. 26., 4.

folyamán. Az nem derül ki egyértelműen, hogy a dévaványai Hősök ligete mikor keletkezett, de az újságíró beszámolója szerint az emlékfákat, amelyek akácok voltak, ekkor avatták,¹⁹ ami pedig az 1937-es ligetkialakítást engedi sejtetni.

1942-ben már a második világháború ütközeteiben életüket vesztett, Dévaványáról hadba vonult honvédek emlékének is adóztak a rendezvény során. Hősi halottként Bak Lajos, Buzi György és Papp Lajos nevét jegyezte fel a *Dévaványai Hírlap*.²⁰

Valószínűleg valamelyik községi rendezvényt elmoshatta az eső, mert az 1943-as hősök emlékünnepeére szóló meghívóban a rendezőbizottság gondoskodott alternatív helyszínről, és erre a programot közlő hirdetményben is felhívta a figyelmet: „*Kedvezőtlen időjárás esetén az ünnepély a moziudvarban lesz megtartva.*”²¹ Ugyanebben a felhívásban gondoltak a település feldíszítésére is: „*Kérjük lakostársainkat, hogy az ünnepély napján tartsanak munkaszünetet és házaikat nemzeti lobogókkal feldíszíteni szíveskedjenek.*”²²

A második világháború csataterain összesen kétszázötvenhat dévaványai esett el. Az ő nevüket szintén megörökítették az emlékmű talapzatán.²³ Maga a talapzat az 1945 utáni évtizedek folyamán többször is változáson ment keresztül. „*Az emlékművet 1997-ben felújították és október 23-án adták át. Dévaványát 2000-ben nyilvánították várossá. 2009 őszén a város főtere is megújult. Ekkorra már I. és II. világháborús emlékművé alakították át a hősi emlékművet. Az emlékmű központi alakja az emlékműre emelt hős katona. Bal oldalon négy gránittáblán az első világháborúban, a jobb oldali gránittáblákon a II. világháborúban elesett hősök nevei olvashatók.*”²⁴ Dévaványa önkormányzata minden esztendő október 6-án a honvéd emlékmű előtt tartja megemlékezését az aradi vértanúkról.

A TÁPIÓSZECSTŐI EMLÉKMŰ

Tápiószecsről négyszázötven férfi vett részt az első világháború harcaiban. Hatvanhárman elesetek a hadjáratokban, összesen tizenhárom hadiözvegy és hadiárva maradt utánuk a faluban.²⁵ 1925-ben döntött úgy a nagyközség elöljárósága, hogy emlékjel állításával tiszteleg az elesett helyi hősök előtt.²⁶

A Magyar Távirati Iroda tájékoztatójából értesülhet az utókor arról, kitől rendelte a falu a szobortervet, és mikor avatták fel az elkészült monumentumot: „*Tápiószecső község közönsége a világháborúban elesett 62 községbeli hősnének emlékét szoborművel örökíti meg. A szobor Cser Károly szobrászművész sikerült alkotása. Ünnepélyes leleplezését Szent István napján tartják meg.*”²⁷ Tápiószecsen ezzel szemben a szájhagyomány úgy tartotta,

¹⁹ Uo. 1937. június 5., 3.

²⁰ Uo. 1942. május 30., 3.

²¹ Uo. 1943. május 29., 2.

²² Uo.

²³ Gaál: i. m. 149.

²⁴ Köztérkép. https://www.kozterkep.hu/~15805/I_es_II_vilaghaborus_emlekmu_Devavanya_1925.html (Letöltés időpontja: 2018. 06. 26.)

²⁵ Gyulay Sándor et al. (szerk.): Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és címtára. Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete, Budapest, 1931, 157.

²⁶ Uo.; Anka László: „Édes és kívánatos meghalni a hazáért!” Hősök szobra és Hősök ligete Tápiószecsen az első világháború áldozatai emlékére. Thapeu, 2014. október 12.

²⁷ Magyar Távirati Iroda, 1925. augusztus 17., 21 óra 45 perc.

hogy a szobrot Kisfaludi Strobl Zsigmond tervezte,²⁸ de az MTI híryanaga egyértelműen megcáfolja ezt a korábbi vélekedést.

A szóbeszéd szerint az emlékművet egy módos helyi parasztgazda, Lipták György²⁹ adományából tudták elkészíteni. Egy időben még látni is lehetett a talapzat hátsó felén egy LGY vésetet, amelyre az adományozó nevének monogramjaként emlékeznek a helyiek. 1996-ban a szobrot felújították, feltehetően ekkor tették láthatatlanná a betűjeleket is.

A *Pestmegye Trianon után* című reprezentatív kötetből értesülhet arról az érdeklődő, hogy a falusiak a Szent Miklós nevét viselő római katolikus templom nyugati oldalában állították fel az emlékművet, amelyet Hősök szobra néven emlegettek. A körülötte elterülő hatszáz négyszögöl kiterjedésű, frissen parkosított teret Hősök ligete névre keresztelték.³⁰

A források 1925 után egy évtizeden keresztül nem tesznek említést arról, mikor és milyen formában tartották a tápiószecsői megemlékezéseket az elesettekről. A nagykáta katolikus esperesi kerület lapja, a *Katolikus Szó* egyik 1936-os száma az egyetlen, ami az évekig tartó forrásnélküliséget, hallgatást feloldja: „*A tápiószecsői frontharcosok szövetsége vallásosságának és hazafiságának adta tanujelét akkor, amikor egyhangúlag elhatározta, hogy minden évben kétszer és pedig hősök napján és halottak napján, nyilvánosan is lerója kegyeletét a világháborúban elesett hősök iránt.*”³¹ Abból, hogy tizenegy évvel a szoboravatás után döntöttek a helyi veteránok a jövőbeni megemlékezésekről, arra lehet következtetni,

²⁸ Anka László – Kucza Péter: *Tápiószecső anno. A 750 éves falu története írásban és képekben. Tápiószecső Nagyközség Önkormányzata, Tápiószecső, 2014, 19.*

²⁹ Lipták György (1869–1929) földműves aktív szerepet vállalt a Horthy-kor első évtizedében a tápiószecsői közéletben. Alapító tagja volt a Hangya Szövetkezetnek és a Levente Egyesületnek. Az 1931-es megyei tiszti címtár adatai szerint halála után özvegye negyvenhárom katasztrális hold földet örökölt utána. Ezzel a birtokméréssel az első tíz helyi földbirtokos között tartották számon. Lásd Gyulay et al.: i. m. 158–159. Tápiószecső Nagyközség Önkormányzatának Képviselő-testülete e sorok szerzőjének előterjesztése eredményeként a helybeli Koós Károly Művelődési Központ és Könyvtár egyik látogatótermét Lipták Györgyről nevezte el 2017. május 25-i ülésén.

³⁰ Dömjén Miklós – Fröhvirth Máttyás (szerk.): *Pestmegye Trianon után. II.* Budapest, 1930, 441.

³¹ *Katolikus Szó*, 1936. november 15., 6–7.

hogy ezt az 1925 utáni esztendőekben elhanyagolták. 1936-ban Sziráki Viktor földműves, világháborús veterán mondott emlékbeszédet, és mindenszentek napján egy ima keretében, élő virágokból készített óriáskoszorút helyeztek el a szobornál.

1945 után a második világháborúban elesett honvédek és a holokausztnak áldozatul eső tápiószecsői zsidó lakosok nevét is rávésték a szobor talapzatára, így az eredetileg első világháborús emlékműnek szánt honvédszobor idővel többfunkciós emlékművé vált. Az 1989–1990-es rendszerváltás óta a nagyközségi önkormányzat képviselő-testülete, a település civil szervezetei és polgárai a honvédemlékművet szokták megkoszorúzni március 15-én, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcnak emléket állító nemzeti ünnepen.

Az 1990-es években az emlékmű tábláját, amely a holokauszt áldozatainak nevét örökítette meg, idegenek összetörték. Az önkormányzat helyreállíttatta a kárt.

Egy 1931-es képeslap tanúsága szerint kezdetben lépcső vezetett fel a szobor talapzatához,³² amelyen latin nyelvű felirat hirdeti: „*Dulgeet decorum est pro patria mori*”, vagyis, édes és kívánatos meghalni a hazáért. A szöveg azonban hibás, mert a *dulge* valójában *dulce*, illetve az *et* nem egybe írandó az öt megelőző szóval.

Mindemellett Tápiószecső szerencsés településnek mondhatja magát, mivel nemcsak ezzel a világháborús emlékművel büszkélkedhet, hanem az innen negyven-ötven méterre, a templomkert keleti felében, a rendszerváltás után, 1991-ben felállított *Hősök, Mártírok, Áldozatok* címet viselő kopjafákkal is, amelyekre szintén rávésték a két világháborúban életüket vesztett honvédek és a náci–nyilas rémuralom során meggyilkolt helybeli zsidók nevét. E monumentumokat a falu szülötte, Darázs István népi fafaragó művész ajándékozta a községnek.³³ Vagyis Tápiószecsőnek két olyan emlékműve is van, amelyeket azonos célból állítottak fel.

AZ IKREK

Rakovszky Iván belügyminiszter 247.000/1924. számú körrendelete segítséget (gyámkodást) kívánt nyújtani a falvak számára is, ahol nyilván kevesebb művészeti ismeret és jártasság halmozódott fel, mint egy-egy városban. A rendelet így fogalmazott: „*A községek érdekében megóvása céljából arról is történt gondoskodás, hogy az említett Bíráló Bizottságnak egy szűkebb körű albizottsága a felállítás előtt megvizsgálja a már elkészült emlékművet abban a tekintetben, hogy az az elfogadott tervvel megegyező-e, hogy továbbá anyaga is megfelel-e a szerződéses kikötéseknek. Felállításra tehát csak olyan emlékmű kerülhet, amelyre vonatkozóan a most említett albizottság a felállítási engedélyt megadta. Ez az eljárás – természetesen – nem zárja el a megrendelő községet attól, hogy a vállalkozó művésszel szemben szükség esetében bíróság előtt érvényesíthesse a szerződésben kikötött kötelezettségek teljesítését. A Bíráló Bizottság előzetes hozzájárulása és felállítási engedélye szükséges az olyan tervnek a kivitelihez is, amelyet a község közvetlenül készített, vagy fogadott el.*”³⁴

Rendeletét így zárta a miniszter: „*Minthogy végül a közelmúltban követett eljárás több irányban szabálytalan volt, a már folyamatban levő ügyekben a multa nézve a megtorló intézkedéseket csak kifejezett visszaélések miatt fogom megtenni, ezután azonban a már*

³² Anka–Kucza: i. m. 19.

³³ Anka László – Sipos Katalin (szerk.): Tápiószecső szülötte: Darázs István népi fafaragó művész életműve képekben. Tápiószecső, 2014, 47.

³⁴ Magyarországi Rendeletek Tára, 1924. Pesti, Budapest, 1925, 524.

*folymatban levő ügyekben is feltétlenül megkövetelem a szabályok pontos megtartását.*³⁵ Ez tehát arra utal, hogy a monumentumok tervezését, felállítását, finanszírozását botrányok kísérték. Arra nem utalnak források, hogy a dévaványai és a tápiószecsői szobrok felállítása körül bármilyen konfliktus keletkezett volna, pedig egy dolog mindenképpen okozhatott volna feszültséget: a két szoborkatona külsejét, ruházatát, felszerelését, testtartását tekintve teljesen azonos. Mindkét gyalogos katona ugyanúgy tartja jobbujában a fegyverét, amelynek még a vállszija is azonos ívben hullámszik, és kabátjuk alsó szegélyét is éppen egyformán lebbenti fel a képzeletbeli szél. A dévaványai szoborkatona egy kicsit karcsúbb, illetve ez a szobor hátul egy alakatlan tömegre támaszkodik, míg a tápiószecsői egy ágyúcsőhöz.

A két emlékművet ugyanabban az esztendőben emelték, tervezőjük is ugyanaz a szobrász, Cser Károly³⁶ volt. Szobortervét tehát, vélhetően egyszerre adta el két olyan településnek, amelyeket nagy távolság választott el egymástól, és feltehetően nem is tudott egyik lakossága a másik létezéséről. Dévaványa a tiszántúli Békés megyében található, Tápiószecső Pest megyében fekszik, s majdnem 150 kilométer a két település közötti távolság. Cser Károly leszármazottai sajnos nem reagáltak levelemre, amelyben a birtokukban lévő hagyatékbba kértem betekintést, hogy a megrendelés és kivitelezés részletei után kutathassak.

Így születtek és nevelkedtek tehát kilencvenhárom esztendővel ezelőtt Dévaványa és Tápiószecső első világháborús ikrei.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2001. évi LXIII. törvény a magyar hősök emlékének megörökítéséről és a Magyar Hősök Emlékünnepéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0100063.TV>
- Anka László: „Édes és kívánatos meghalni a hazáért.” *Hősök szobra és Hősök ligete Tápiószecsőn az első világháború áldozatai emlékére*. Thapeu, 2014. október 12.
- Anka László – Kuczsa Péter: *Tápiószecső anno. A 750 éves falu története írásban és képekben*. Tápiószecső Nagyközség Önkormányzata, Tápiószecső, 2014.
- Anka László – Sipos Katalin (szerk.): *Tápiószecső szülőtte: Darázs István népi fajaragó művész életműve képekben*. Tápiószecső Nagyközség Önkormányzata, Tápiószecső, 2014.
- Dévaványai Hírlap, 1934. május. 26.
- Dömjén Miklós – Fröhvirth Mátyás (szerk.): *Pestmegye Trianon után*. II. Budapest, 1930.
- Gaál József (szerk.): *Dévaványa Nagyközség története*. Dévaványa Nagyközség Tanácsa, Dévaványa, 1971.
- Gyulay Sándor – Rexa Dezső – Szatmáry István (szerk.): *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és címtára*. Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete, Budapest, 1931.
- Julier Ferenc: *1914–1918. A világháború magyar szemmel*. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1933. <http://mek.oszk.hu/02200/02221/html/>
- Katolikus Szó, 1936. november 15.
- Kovács Ákos: *Emeljünk emlékszobrot hőseinknek!* In: Uő (szerk.): *Monumentumok az első háborúból*. Corvina, Budapest, 1991.
- Köztérkép. https://www.kozterkep.hu/~/15805/I_es_II_vilaghaborus_emlekmu_Devavanya_1925.ht

³⁵ Uo. 524–525.

³⁶ Cser Károly (1880–1965) szobrászművész, az első világháború idején orosz hadifogságba esett, és éveket töltött Szibériában.

- Magyarországi Rendeletek Tára, 1917. I. Pest, Budapest, 1917.
- Magyarországi Rendeletek Tára. 1924. Pesti, Budapest, 1925.
- Magyar Távirati Iroda, 1925. augusztus 17., 21 óra 45 perc.
- Magyar Törvénytár, 1917. évi törvénycikkek. Franklin, Budapest, 1918.
- Magyar Törvénytár, 1924. évi törvénycikkek. Franklin, Budapest, 1925.
- Magyar Vidék, 1932. május 29.
- Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország az első világháborúban*. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum – Kossuth Kiadó, Budapest, 2010.
- Várkonyi István: *Községyi jegyzők zsebnaptára az 1927. évre*. Hegedűs, Budapest, é. n.

A Zrínyi Kiadó könyvajánlata

Görgei Artúr válogatott írásai

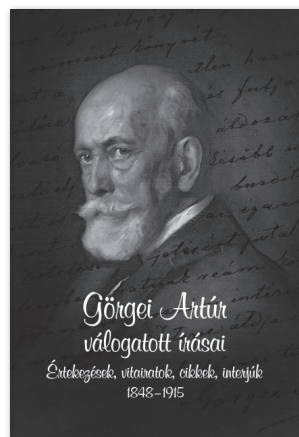
Értekezések, vitairatok, cikkek, interjúk
1848–1915

Válogatta és sajtó alá rendezte:
dr. Hermann Róbert

Görgei Artúr az 1848–1849. évi forradalom tábornoka, egy ideig hadügyminisztere és a hadsereg főparancsnoka volt. A tábornok német nyelvű emlékiratai 1852-ben Lipcsében láttak napvilágot, ám magyar fordításuk csak 1911-ben, majd 1988-ban került az olvasóközönség elé.

A Görgei Artúr születésének 200. évfordulójára megjelent kötet közreadja a tábornok 1848-ban befejezett kémiai doktori értekezését, 1848–1849-es kiáltványait, beszédeit, 1861–1881 közötti hírlapi cikkeit és folyóiratokban megjelent tanulmányait. A kötetben olvashatók még a tábornokkal 1884 és 1915 között készített interjúk, valamint azok az önéletrajzi jellegű levelek, amelyekben pályafutására, illetve 1848–1849 egyes szereplőire vonatkozó emlékeiről ír.

Zrínyi Kiadó, 2018

További információk, vásárlás: shop.hmzrinyi.hu/